

להזהר מן שפע "ברכה גשמית" המוגזם

[פרשת וילך (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותינו, זבת חלב ודבש.

וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשַׁן, וּפְנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבְדוּם וְנֶאֱצוּנִי וְהִפַּר אֶת בְּרִיתִי" (דברים לא, ט).

רואים שהסיבה הראשית שהביאה לידי הפרת הברית היא דוקא **שפע ברכה** שהיתה בארץ ישראל.

ודבר זה מעמיד תמרוור אזהרה להזהר ביותר מן "וישמך ישורון ויבעט" (לב, טו).

וכך כתוב בתורה: "השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך... פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה. ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים". (דברים ח, יא-יד).

כלומר ישנה השפעה קלוקלת שכאשר האדם משופע עושר רב, מיד זחה דעתו עליו והוא שוכח את שורשו, כי פעם היינו עבדים שפלים במצרים. "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". (סגנון הגדה של פסח). כי היינו נכנסים לטומאה בשער החמשים, ומשם ואילך אין יציאה.

- **דוד המלך** הוציא מטבע למען תועלת בני-השוק. והטביע במטבע זה מקל ותרמיל מכאן, ומגדל מכאן. (בראשית רבה לט/טז) – כלומר, תמיד דוד רצה לזכור מאיפה התחיל. תרמיל הוא סמל לשפלות. (שבת לא). אופיינית לו הוא מה שהגדיר את עצמו לפני שאול המלך: "אחרי מי יצא מלך ישראל, אחרי מי אתה רודף, אחרי כלב מת? אחרי פרעוש אחד?" (שמואל א כד, יד) ובודאי לא היה נכתב בתנ"ך התבטאות שלו אם לא היה תוכו כבדו, והוא חשב בלבו כך.
- **הרמב"ם** כבר לימד שהטוב שבמידות הוא לאחוז במדה אמצעית. (הלי דעות פ"א).
- גם **שלמה** החכם מכל אדם התפלל: "רָאשׁ (=עוֹנִי) וְעוֹשֵׁר אֶל תִּתֵּן לִי, הִטְרִיפֵנִי לֶחֶם חוּקִי. פֶּן אֲשַׁבַּע וְכַחֲשֵׁי וְאִמְרֵי מִי ה', וּפֶן אֶנְרָשׁ וְגִנְבֵתִי, וְתִפְשֵׁי שֵׁם אֱלֹהֵי" (משלי ל, ח-ט). ועל זה אמרו "יש רעה חולה... עושר שמור לבעליו לרעתו" (קהלת ה, יב) ואמרו במדרש (שמות רבה לא/ג) "זה עושרו של קרח שהוא היה עשיר מכל ישראל וכתוב 'וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה'. דבר אחר, זה עושרו של המן הרשע שנאמר 'ויספר להם המן את כבוד עושרו' וכתוב 'ותלו אותו ואת בניו על העץ' עכ"ל.
- וכן אמרו – **"בני גד ובני ראובן** היו עשירים, וחבבו את ממונם וישבו להם חוץ מא"י (=שהיה שם מרעה טוב לצאנם) לפיכך גלו תחילה" (במד"ר כב/ו) ולכן אמרו "ולב כסיל לשמאלו" (קהלת י, ב) אלו הרשעים שנותנין לבם להעשיר" (במד"ר כב/ח).
- וכן דברי **ר"ע ספורנו** על תהלים א': "אשר לא הלך בעצת רשעים. המתעסקים כל ימיהם בקיבוץ הממון, אשר רוב ההשתדלות בו נקרא 'רשע', כאומרו 'ולא ימלט רשע את בעליו'". (קהלת ח, ח) עכ"ל.
- ומצאנו דבר נפלא שהגאון הגדול **ר' שלמה קלוגר** כתב בצוואתו כך: "עוד אני מְצַנֵּה שיהיה הקבר שלי אצל מי שיהיה, רק יהיה אדם המוחזק לכשר ויהיה עני ולא אצל עשיר אפילו מוחזק בכשרות, רק אצל עני, יהיה עני שבעניינים רק שיהיה מוחזק בכשר. וגם לא יקברו איש עשיר אצלי אפילו אם הוא מוחזק בכשר". ("מדי חודש בחודשו", מוסד הרב קוק, ח"ד דף 53) וכנראה סברתו שיש חשש אצל אלו או לכפירה בהשגחת ה' (איוב היה יוצא מן הכלל: "אם שמת יזהב כסל"י – לא, כד) או שמתנהגים לא כפי היושר והחנינה עם שאר הבריות, ומתוך גאווה מצערים את הנחותים בעם.

באופן כללי התורה שוללת ומתנגדת למצב של "מי מנוחות" בעולם הזה.

- א. "כל מקום שאתה מוצא **ישיבה**, השטן מקטרג". (ב"ר ל"ח וכן פ"ד) כוונת חז"ל: "אין ישיבה אלא אכילה ושתייה" (במד"ר ט"ו) "כל מקום שאתה מוצא ישיבה, אתה מוצא שם תקלה" (שמו"ר סוף מ"א)
- ב. וכן "כל מקום שנאמר בו 'וישב' אינו אלא לשון צער – [1] 'וישב ישראל בשטים' מה כתיב בתריה 'ויחל העם לזנות'. [2] 'וישב יעקב בארץ מגורי אביו'. מה אירע, מכירת יוסף. [3] 'וישב ישראל בארץ מצרים' מה כתיב (אחריו) 'ויקרבו ימי ישראל למות' 'וישב ישראל ויהודה לבטח' מה כתיב (אחריו) 'ויקם ה' שטן לשלמה'. (סנהדרין קו:).

הסבר הדבר נמצא **במהר"ל**:

"כי אדם לעמל יולד" (סנהדרין צ"ט:) וא"א שיהיה בריאת-האדם שיהיה בעל הנחה (=נח במקומו בלי טרדות) כי האדם אינו נשלם". (על אבות פ"ב, דף פו, "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה"). – כלומר, האדם צריך לשאוף תמיד ולהתקדם תמיד, ולא לנוח ממאמציו. וכן הוסיף שם (במשנת "יפה תורה עם דרך ארץ", דף ע"א) וכן בספר "אור חדש" (דף קסד).

ובכן, כאן נשאלת שאלה גדולה:

אם לא טוב הדבר שהאדם יהא משופע בעושר, למה זה נתן לנו הקב"ה "ארץ זבת חלב ודבש"? הרי זו תשמש אפשרות ח"ו להיות למכשול רוחני?

עונה על כך **אדמו"ר מקוצק** – כאשר ה' ניסה את אברהם (בראשית י"ב), אמר לו "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה". וכי איזה נסיון זה אם שכרו בצדו? **ועונה**, זהו הנסיון, להיות עבד ה' למרות שיש לו עצמאות כלכלית. הנסיון הוא שלא יעשה את המצוות מחמת שפע עושר שנתברך בו, אלא למען ציווי של ה'. כדברי "מסילת ישרים" (פ"א) "ונמצא שהאדם מושם באמת בתוך המלחמה החזקה. כי כל עניני העולם בין טוב ובין לרע הנה הם נסיונות לאדם. העוני מצד אחד והעושר מצד אחר... נמצאת המלחמה אליו פנים ואחור. ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מן הצדדין, הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה לידבק בבוראו עכ"ל.

"הכל הקב"ה מנסה: את העשירים – אם ידיהם פתוחה; והעניים מנסה אותם – אם אינם מבעטין (במה שה' גזר עליהם) בעולם הזה, נוטלין שכרן לעתיד לבוא" (תנחומא, משפטים, ח).

עדיין יש בחירה חופשית. מתוך שני מצבי הנסיון, מוטב לו לאדם שיתנסה במצב שנוח לו לגופו ולחומריותו, וזוהי ממעלותיה היחודיות של ארץ הקודש. אמנם הנסיון של עניות הוא נסיון קשה ביותר. "כל מי שהוא מדוקדק בעניות, כאילו דבוקים בו כל יסורין שבעולם" (שמו"ר לא, ד). ולכן גם כן איננו רואה פני גיהנם (עירובין מא:). **ומצד שני**, גם העשירות היא נסיון "בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די גרם שעשו את העגל... משל לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו, והאכילו והשקהו, ותלה לו כיס (=של ממון) על צוארו והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו הבן שלא יחטא?" (ברכות לב).

אלא מתוך אהבה שה' אוהב את ישראל קבע להם נסיון של עושר ולא של עוני, כדי שיהא להם נחת. וגם מצד שה' בטוח ביכולתם ובכשרונם של ישראל להתעלות על הנסיון, לכן קבע להם נסיון מצד זה. ובכן יש בזה מכבודה של ארץ חפצי-בה (ישעיה ס"ב, ד), ארץ חמדה. (תהלים קו, כד)